

УДК 598. 2: 502. 743(477. 53+46)

М.Л. Клестов¹, Г.Г. Гаврись¹, О.Л. Андрієвська²

РІДКІСНІ ТА ЗНИКАЮЧІ ПТАХИ ПОНИЗЗЯ РІЧКИ СУЛИ

В основу роботи покладено оригінальні матеріали, зібрані у пониззі річки Сули (Черкаська та Полтавська області) під час польових досліджень (1979 – 1992 рр.; 2009 – 2010 рр.). Дослідження здійснювались протягом всього року – вивчались сезонні перельоти, гніздування та зимівля птахів.

У статті представлені результати багаторічного вивчення 30 видів рідкісних та зникаючих птахів регіону. Наведено видові нариси, що містять дані щодо їх біології, динаміці чисельності, а також визначення природоохоронного статусу.

Проведено порівняльний аналіз змін стану раритетних видів на різних етапах становлення орнітофауни Сульської затоки Кременчуцького водосховища.

Дослідження показали, що найбільш суттєво на населення рідкісних птахів регіону вплинуло погіршення умов розмноження та трофічної ємності угідь, що стало наслідком як природних процесів (сукцесій), так і змін у господарському використанні території затоки. Встановлено негативний вплив на окремі види процесів заболочення та заростання вищою надводною рослинністю мілководних зон. Підтверджено, що припинення випасання худоби та сінокосіння на островах погіршує умови розмноження більшості птахів, які гніздяться на землі (кулики, мартини та інші). Разом з тим, пониззя Сули залишаються надзвичайно важливим місцем підтримання різноманіття рідкісних орнітокомплексів у різні сезони року.

Ключові слова: пониззя річки Сули, Кременчуцьке водосховище, Сульська затока, водно-болотні угіддя, рідкісні та зникаючі птахи, раритетна складова, орнітофауна.

Постановка проблеми, аналіз останніх публікацій. У результаті створення в 1961 році Кременчуцького водосховища, пониззя річки Сули зазнало значних змін – підтоплення її гирлової частини призвело до затоплення русла, заплави, а також окремих ділянок надзаплавних терас. Внаслідок цього сформувалась значна за площею затока з різноманітними біотопічними умовами, сприятливими для мешкання птахів у всі сезони року.

У нижній частині затоки з'явилися великі відкриті плеса та острова-останці значних розмірів (Галицький, Петренки, Кулішівка, Жовнино), з яких три останні є залісненими. У середній частині затоки на значній площі розвинулись зарості вищої надводної рослинності (очерет, рогіз тощо). Тут також наявна система островів (Романів горб, Дубина, Коханівка, Лящівка, Хатнища, Чубарове, Високе тощо), які проте значно поступаються за розмірами островам-останцям у нижній частині Сульської затоки; більша частина території цих островів заліснена. Окремі прибережні ділянки середньої частини затоки заболочені. Верхня частина Сульської затоки значною мірою зберегла річковий характер. Тут великі площі займають луки з ознаками засолення, трапляються заплавні озера та стариці.

Згідно фізико-географічного районування України [2], Сульська затока знаходиться в межах Південної лісостепової області Дніпровської терасової рівнини на межі з Північною лісостеповою областю Дніпровської терасової рівнини. Межа між фізико-географічними областями пролягає по високому правому борту Сули. Частина Південної лісостепової області Дніпровської терасової рівнини, в якій знаходиться територія затоки, належить до Оболенсько-Градизького району.

Згідно зоогеографічного районування України [6], Сульська затока належить до Бореальної Європейсько-Сибірської підобласті, Східноєвропейського округу, району мішаного, листяного лісу та лісостепу, ділянки Східноєвропейського листяного лісу та лісостепу, Лівобережної підділянки.

Наразі Сульська затока є важливим водно-болотним угіддям України з високим видовим різноманіттям птахів у всі сезони року, особливо у періоди розмноження та міграцій. Це стало однією із причин віднесення затоки до складу ключових орнітологічних територій України (ІВА), яка зареєстрована за № 23 «Сульська затока».

Найбільше багатство орнітокомплексів регіону відмічене на перших етапах становлення природних умов водосховища (1960-1980-ті роки), що, в першу чергу, відносилось до гідрофільних видів птахів.

Не дивлячись на велике значення Сульської затоки для збереження орнітофауни, існує невелика кількість робіт, присвячених птахам цього району. Основними з них є узагальнюючі роботи авторів статті [3-5].

Методика

В основу цієї роботи покладені оригінальні матеріали, зібрані під час експедиційних виїздів у 1979–1992 та 2009–2010 роках. Польові дослідження здійснювались за загальноприйнятими методиками протягом усіх сезонів року – вивчались сезонні перельоти, гніздування та зимівля птахів.

Регулярне вивчення орнітофауни пониззя річки Сули розпочалося з кінця 1970-х років зі створенням орнітологічного стаціонару Інституту зоології в с. Лящівка Чорнобаївського району Черкаської області (сучасна територія національного природного парку «Нижньосульський»), який функціонував протягом 6 років. На стаціонарі дослідження проводились цілорічно з охопленням території всієї Сульської затоки. В узагальненому вигляді результати цих досліджень знайшли відображення у декількох роботах [3-5].

У подальшому до 2008 року спостереження в регіоні проводились авторами спорадично. У 2009-2010 рр. М.Л. Клестов виконував планову тему Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України «Вплив змін господарювання останніх десятиліть на формування орнітокомплексів найбільш цінних водно-болотних угідь Середнього Придніпров'я», коли продовжив збір матеріалу в пониззі Сули.

Наявність ґрунтовних матеріалів, зібраних на цій території у 80-ті роки минулого і на початку нинішнього (по 2010 рік включно) століть, дозволило здійснити порівняльний аналіз змін, які відбулися у стані пташиного населення та виявити їх причини. Особливо цікавим і важливим, з огляду на збереження і відтворення окремих видів, стало дослідження рідкісних та зникаючих птахів.

До групи раритетної орнітофауни Сульської затоки віднесені види, які включені до Червоної книги України (ЧКУ), Європейського Червоного списку (ЄЧС), Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи (МСОП), та охороняються згідно Бернської конвенції, Боннської конвенції, Вашингтонської конвенції (СІТЕS), Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (АЕWA), а також є регіонально рідкісними видами для Полтавської та Черкаської областей. Додатково виділені рідкісні птахи за класифікацією видів загальноєвропейської природоохоронної значущості (SPEC 1 – види, які перебувають під загрозою глобального зникнення, мають дуже низьку чисельність або швидко її скорочують і потребують негайних заходів з охорони та відновлення; SPEC 2 – види, поширення яких обмежене Європейським континентом і які мають несприятливий охоронний статус; SPEC 3 – види, які широко розповсюджені, але мають несприятливий охоронний статус) [7].

Результати та їх обговорення

Багаторічні дослідження орнітофауни регіону пониззя р. Сули дозволили виявити 30 видів птахів, які належать до категорій рідкісних і зникаючих на національному та міжнародному рівнях.

Чапля жовта (*Ardeola ralloides*). У незначній кількості (1-5 пар) на початку 1980-х років гніздилась на о. Петренки в полівидовій колонії чапель. Занесена до ЧКУ, Бернської конвенції (Додаток II).

Чапля біла велика (*Egretta alba*). З 1980-х років оселяється у середній і нижній частинах затоки. В останні роки у невеликій кількості (до 30 пар) продовжує гніздитися лише в нижній частині затоки на о. Петренки. Регіонально рідкісний вид. Занесена до Бернської конвенції (Додаток II), Боннської конвенції (Додаток II), Угоди АЕВА.

Чапля біла мала (*Egretta garzetta*). У 1980-ті роки в невеликій кількості (25-33 пари) гніздилась на о. Петренки в нижній частині затоки. Останнім часом у регіоні не зустрічається. Регіонально рідкісний вид. Занесена до Бернської конвенції (Додаток II).

Чапля руда (*Ardea purpurea*). Нечисленний вид, поширений на гніздуванні переважно у середній частині затоки (22-26 пар). В останнє десятиріччя чисельність стабільна. Регіонально рідкісний вид. Занесена до Бернської конвенції (Додаток II), Боннської конвенції (Додаток II), Угоди АЕВА.

Лелека чорний (*Ciconia nigra*). Рідкісний пролітний вид. Частіше трапляється в кінці літа (поодинокі особини і пари). Занесений до ЧКУ, Бернської конвенції (Додаток II), СІТЕС (Додаток II), Боннської конвенції (Додаток II) та Угоди АЕВА. Має охоронний статус SPEC 3.

Гуска білолоба мала (*Anser erythropus*). Рідкісний пролітний вид. Окремі особини та невеликі групи трапляються навесні (але не кожного року) у зграях гуски великої білолобої (*A. albifrons*) (останній раз відмічена в квітні 2009 р. – 4 особини). Занесена до ЧКУ, Червоного списку МСОП (VU), ЄЧС, Бернської конвенції (Додаток II), Боннської конвенції (Додатки I та II), Угоди АЕВА. Має охоронний статус SPEC 1.

Нерозень (*Anas strepera*). На початку 1980-х років у невеликій кількості траплявся під час сезонних міграцій. Протягом останніх 10 років не зустрічається. Занесений до ЧКУ, Бернської конвенції (Додаток III), Боннської конвенції (Додатки I та II), Угоди АЕВА.

Чернь білоока (*Aythya nyroca*). Рідкісний вид. Під час сезонних міграцій зустрінуто всього кілька разів – у 1979 та 1984 рр. Занесена до ЧКУ, Червоного списку МСОП (NT), ЄЧС, Бернської конвенції (Додаток III), Боннської конвенції (Додатки I та II), Угоди АЕВА.

Гоголь (*Vucephala clangula*). Нечисленний пролітний вид. Частіше зустрічається восени, поодинокі особини зимують. В районі о. Жовнино трапляються зграї до 20 особин. Занесений до ЧКУ, Бернської конвенції (Додаток III), Боннської конвенції (Додатки I та II), Угоди АЕВА.

Скопа (*Pandion haliaetus*). Рідкісний пролітний вид. Поодинокі особини трапляються майже щороку під час осінніх міграційних переміщень (вересень, жовтень). Занесений до ЧКУ, Бернської конвенції (Додаток II), СІТЕС (Додаток II), Боннської конвенції (Додаток II).

Шуліка чорний (*Milvus migrans*). Рідкісний гніздовий вид. Окремі пари до 2000 р. гніздилися в ур. Чубарово і околицях с. Старий Мохнач (Чорнобаївський район). Останнім часом відмічався влітку 2009 р. у с. Лящівка (сільське звалище) та в 2010 р. поблизу с. Михайлівка (Чорнобаївський район). Занесений до ЧКУ, ЄЧС, Бернської конвенції (Додаток II), СІТЕС (Додаток II), Боннської конвенції (Додатки I та II). Має охоронний статус SPEC 3.

Лунь польовий (*Circus cyaneus*). Рідкісний вид, що іноді трапляється на досліджуваній території, переважно, у післягніздовий період та під час міграцій (в період з 2000 по 2010 роки зареєстровано 5 особин). Занесений до ЧКУ, Бернської конвенції (Додаток II), СІТЕS (Додаток II), Боннської конвенції (Додатки I та II).

Лунь лучний (*Circus pygargus*). У невеликій кількості (3-5 особин за сезон), але не щорічно зустрічається під час сезонних переміщень. Занесений до ЧКУ, Бернської конвенції (Додаток II), СІТЕS (Додаток II), Боннської конвенції (Додатки I та II).

Орел-карлик (*Hieraaetus pennatus*). Зрідка трапляється під час міграцій. Можливо гніздиться. Зареєстрований влітку 2008 року в районі ур. Березове. Занесений до ЧКУ, Бернської конвенції (Додаток II), СІТЕS (Додаток II), Боннської конвенції (Додатки I та II).

Орлан-білохвіст (*Haliaeetus albicilla*). Рідкісний вид, що гніздиться у важкодоступних лісових, часто заболочених ділянках островів. Достовірно відомо 2 жилих гнізда у середній частині затоки. Є також відомості про гніздування орланів у нижній частині затоки поблизу села Святилівка (Глобинський район Полтавської області) [1]. У післягніздовий період на окремих островах (Петренки, Кулішівка) спостерігаються скупчення орланів різного віку, в яких може нараховуватись кілька десятків особин. Загалом, острови Сульської затоки є важливими місцями гніздування, годівлі та линьки значної кількості орланів-білохвостів, що оселяються у регіоні Середнього Придніпров'я. Занесений до ЧКУ, ЄЧС, Бернської конвенції (Додаток II), СІТЕS (Додаток I), Боннської конвенції (Додатки I та II). Має охоронний статус SPEC 3.

Сапсан (*Falco peregrinus*). Дуже рідкісний вид, що спостерігався у післягніздовий період (серпень 2008 р. – 1 птах) та на осінньому перельоті (кінець вересня 2009 р. – 2 птахи). Занесений до ЧКУ, Бернської конвенції (Додаток II), СІТЕS (Додаток I), Боннської конвенції (Додаток II). Має охоронний статус SPEC 3.

Журавель сірий (*Grus grus*). Пролітний вид. Зрідка зупиняється в затоці під час весняного перельоту. В кінці 1980-х років окремі пари гніздилися в районі с. Мохнач. Занесений до ЧКУ, Бернської конвенції (Додаток II), СІТЕS (Додаток II), Боннської конвенції (Додатки I та II), Угоди АЕWA. Має охоронний статус SPEC 3.

Деркач (*Crex crex*). Досить рідкісний гніздовий вид. Трапляється на заболочених луках по всій території. Занесений Червоного списку МСОП (NT), Бернської конвенції (Додаток II). За класифікацією видів загальноєвропейської природоохоронної значущості має охоронний статус SPEC 1 (загроза глобального зникнення).

Лежень (*Burhinus oedicanus*). В минулому, можливо, спорадично гніздився на невеличких островах нижньої частини затоки (окремі зустрічі у гніздовий період). Занесений до ЧКУ, ЄЧС, Бернської конвенції (Додаток II), Боннської конвенції (Додаток II).

Шилодзьобка (*Recurvirostra avocetta*). У 1990-ті роки у кінці літа відмічались зальоти поодиноких особин цього виду у межі Сульської затоки (дві зустрічі). Занесений до ЧКУ, Бернської конвенції (Додаток II), Боннської конвенції (Додаток II), Угоди АЕWA.

Ходуличник (*Himantopus himantopus*). У 1980-ті роки поодинокі пари гніздилися на островах у верхній та середній частинах затоки. Зараз відсутній як на гніздуванні, так і під час сезонних перельотів. Занесений до ЧКУ, Бернської конвенції (Додаток II), Боннської конвенції (Додаток II), Угоди АЕWE.

Кулик-сорока (*Haematopus ostralegus*). У 1980-1990-ті роки окремі пари цього виду гніздилися на островах середньої та нижньої частини затоки. Занесений до ЧКУ, Бернської конвенції (Додаток III).

Дупель (*Gallinago media*). У 80 роки минулого століття регулярно зустрічався невеликими групами до 4-6 особин у кінці серпня – на початку вересня на луках в районі сіл Михайлівка та Лящівка. В останні роки поодинокі і нерегулярно трапляється під час осінніх міграцій. 22.06.2012 р. на острові з залишками лучної рослинності поблизу с. Михайлівка спостерігався 1 птах із гніздовою поведінкою. Виявити гніздо не вдалось. Занесений до ЧКУ, Червоного списку МСОП (NT), Бернської конвенції (Додаток II), Боннської конвенції (Додатки I та II), Угоди АЕВА. Має охоронний статус SPEC 2.

Кроншнеп великий (*Numenius arquata*). Нечисленний пролітний вид. Зустрічаються як окремі особини, так і зграї до 10, частіше 3-5 особин (не більше 20-30 особин за сезон). Спостерігається у вересні – жовтні. Занесений до ЧКУ, Червоного списку МСОП (NT), Бернської конвенції (Додаток III), Боннської конвенції (Додатки I та II), Угоди АЕВА.

Дерихвіст степовий (*Glareola nordmanni*). Поодинокі пари на початку 1980-х років зрідка гніздилися у середній частині затоки. Занесений до ЧКУ, Червоного списку МСОП (NT), ЄЧС, Бернської конвенції (Додаток II), Боннської конвенції (Додаток II), Угоди АЕВЕ.

Реготун чорноголовий (*Larus ichthyaetus*). Рідкісний вид. Вперше виявлений на гніздуванні в цьому регіоні у 1993 р. – на території Святилівського орнітологічного заказника у нижній частині затоки. В останнє цей вид спостерігався на гніздуванні у 2001 р. на о-ві Бурти (нижня частина затоки), де у спільній з мартином жовтоногим (*L. cachinnans*.) колонії нараховувалось до 60 пар реготуна чорноголового. Можливо, в невеликій кількості гніздиться і зараз: у серпні 2009 року поблизу с. Лящівка спостерігались льотні молоді птахи. У післягніздовий період на території затоки (переважно в її південній та центральній частинах) щороку відмічаються дорослі та молоді птахи цього виду. Занесений до ЧКУ, Бернської конвенції (Додаток III), Боннської конвенції (Додаток II), Угоди АЕВЕ.

Крячок малий (*Sterna albifrons*). У 1980-х роках гніздився у середній і нижній частинах затоки. В останні роки у незначній кількості трапляється тільки під час сезонних міграцій. Занесений до ЧКУ (рідкісний), Бернської конвенції (Додаток II), Боннської конвенції (Додаток II), Угоди АЕВЕ. Має охоронний статус SPEC 3.

Голуб-синяк (*Columba oenas*). Рідкісний гніздовий вид. Трапляється у листяних лісах поблизу сіл Онишки, Велика Бурімка, Мохнач та Лящівка Чорнобаївського району. Динаміка чисельності не досліджена. Занесений до ЧКУ, Бернської конвенції (Додаток III).

Сиворакша (*Coracias garrulus*). Поодинокі особини восени зрідка і нерегулярно залітають в межі регіону. Занесена до ЧКУ, Червоного списку МСОП (NT), ЄЧС, Бернської конвенції (Додаток II), Боннської конвенції (Додаток II). Має охоронний статус SPEC 2.

Сорокопуд сірий (*Lanius excubitor*). Рідкісний пролітний та зимуючий вид. Відмічається щороку. Занесений до ЧКУ, Бернської конвенції (Додаток II). За класифікацією видів загальноєвропейської природоохоронної значущості має охоронний статус SPEC 3.

Аналіз різноманітних причин зменшення чисельності, появи та зникнення в пониззі Сули окремих видів птахів дозволив виділити 5 груп птахів :

- види, для яких протягом останніх десятиріч характерним є зниження чисельності в межах усього ареалу, незважаючи на наявність гніздопридатних біотопів, кормової бази, місць зупинки під час міграцій (гуска білолоба мала, нерозень, чернь білоока, сиворакша, а також можливо шуліка чорний, дупель та деркач);

- види, чисельність яких на гніздуванні в межах ареалу, в тому числі і в регіоні досліджень, є відносно незначною (орел-карлик, лежень, голуб-синяк);
- пролітні види, які раніше гніздилися в Сульській затоці (журавель сірий, крячок малий, кулик-сорок);
- види, які зрідка відмічаються тільки під час сезонних міграцій і/або зимівлі (лелека чорний, сапсан, лунь польовий, лунь лучний, кроншнеп великий, сорокопуд сірий);
- види, що розселилися по Подніпров'ю у зв'язку зі створенням каскаду дніпровських водосховищ (чапля жовта, чапля велика біла, чапля мала біла, ходуличник, шилодзьобка, реготун чорноголовий, дерихвіст степовий).

Висновки

Дослідження показали, що формування орнітофауни пониззя Сули в останні десятиріччя відбувалось на фоні суттєвих змін, що стало наслідком природних перетворень та змін у господарському використанні водно-болотних угідь (ВБУ). Певний вплив мало скорочення поголів'я великої рогатої худоби та коней, які випасались на островах, а також значне скорочення площ сінокошіння на луках і заболочених ділянках. Помітних змін зазнали водно-болотні угіддя і в результаті їх заростання вищою надводною рослинністю.

У більшості випадків зазначені вище зміни негативно вплинули і на стан пташиного населення ВБУ затоки. Зменшення поголів'я худоби і скорочення площ викошування, разом з природними процесами заболочування призвело до заростання цих територій, що негативно вплинуло на умови розмноження значної кількості видів птахів (гуси, качки, мартини, крячки, кулики тощо) та погіршило кормові властивості ВБУ.

Основними наслідками усіх цих процесів стало:

- значне збіднення трофічної бази ВБУ у всі сезони року;
- зменшення загальної площі гніздопридатних ділянок;
- часткове зменшення видового різноманіття птахів на гніздуванні;
- зменшення загальної кількості гідрофільних птахів, які зупиняються в пониззі Сули під час сезонних перельотів.

Незважаючи на певне збіднення орнітофауни, Сулинська затока продовжує залишатись надзвичайно важливим місцем перебування малочисельних, рідкісних і зникаючих видів птахів у регіоні в різні сезони року.

Література

1. Гаврилюк М.Н. Кадастр місць гніздування орлана-білохвоста *Haliaeetus albicilla* (L.) в Україні / М.Н. Гаврилюк // Знахідки тварин Червоної книги України. – К., 2008. – С. 37-42.
2. Географічна енциклопедія України. – Т. 3. – К.: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1993. – С. 340-343.
3. Клецов Н.Л. Орнітокомплексы Сульского залива Кременчугского водохранилища и их охрана / Н.Л. Клецов, Г.Г. Гаврись, Е.Л. Андриевская // Вестник зоологии. – 1994. - №6. - С.65-73.
4. Клецов Н.Л. / Н.Л. Клецов, Г.Г. Гаврись, Е.Л. Андриевская Сульской залив Кременчугского водохранилища как резерват гидрофильных птиц международного значения // Оптимізація природно-заповідного фонду України. – К., 1994.- В.1.- С.55-58
5. Клецов Н.Л. / Н.Л. Клецов, Г.Г. Гаврись, Е.Л. Андриевская Сульский залив Кременчугского водохранилища // Территории Украины, важне для сохранения видового разнообразия птиц. – К., 1995. – 38 с.
6. Щербак Н.Н. Зоогеографическое деление Украинской ССР / Н.Н. Щербак // Вестник зоологии. – 1988. – № 3. – С.22-31.
7. Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. – Cambridge: BirdLife International, 2004. – XXIV, 374 p. (BirdLife Conservation Series. – № 12).

Аннотация. *Клестов Н.Л., Гаврись Г.Г., Андриєвская О.Л. Редкие и исчезающие птицы низовьев реки Сулы. В основу работы положены оригинальные материалы, собранные в низовьях реки Суллы (Черкасская и Полтавская области) во время полевых исследований (1979 – 1992 гг., 2009 – 2010 гг.). Исследования проводились на протяжении всего года – изучались сезонные перелеты, гнездование и зимовка птиц.*

В статье представлены результаты многолетнего изучения 30 видов редких и исчезающих птиц региона. Приведены видовые очерки, которые содержат данные по их биологии, динамике численности, а также определения природоохранного статуса.

Проведен сравнительный анализ изменения состояния раритетных видов на различных этапах становления орнитофауны Сульского залива Кременчугского водохранилища.

Исследования показали, что наиболее существенно на население редких птиц региона повлияло ухудшение условий размножения и трофической емкости угодий, что стало следствием как природных процессов (сукцессий), так и изменений в хозяйственном использовании территории залива. Установлено негативное влияние на некоторые виды процессов заболачивания и зарастания высшей надводной растительностью мелководных зон. Подтверждено, что прекращение выпаса скота и сенокосения на островах ухудшает условия размножения большинства птиц, которые гнездятся на земле (кулики, чайки и др.). Вместе с тем, низовья Сулы остаются чрезвычайно важным местом для поддержания разнообразия редких орнитокомплексов в различные сезоны года.

Ключевые слова: *низовья речки Сулы, Кременчугское водохранилище, Сульский залив, водно-болотные угодья, редкие и исчезающие виды, раритетная составляющая, орнитофауна.*

Summary. *Klestov N.L., Gavris G.G., Andrievska O.L. Rare and threatened birds of the lower reaches of Sula river. Present work is based on the original materials collected during the field investigations in the area of lower reaches of Sula River (Cherkasy and Poltava regions of Ukraine) in 1979 – 1992 and 2009 – 2010. Researches were being carried out during the whole year, so all the most important periods of the birds' life (seasonal migrations, nesting and wintering) were under attention.*

In the article the results of multiyear study of 30 rare and threatened birds' species of the region are presented. Osprey, Black Kite, White-tailed Eagle, Peregrine, Corncrake etc. are among them. Every description together with information about biology and dynamics of the species quantity includes a definition of its conservation status.

Comparative analysis of the state of some species on the different stages of the avifauna formation in the Sula Bay of the Kremenchuh water reservoir was carried out. For some nesting species the reasons of their changes in number or disappearance were found out.

Researches showed that the most significant influence on the rare and threatened component of avifauna had a worsening of conditions for nesting in the region and declining a trophic capacity of habitats which were caused both by the natural processes (successions) and by the changes in the economic use of the Sula Bay. In particular, a negative influence on some nesting and migratory species of the processes of swamping and overgrowing of shallow zones with high aquatic vegetation was ascertained. It was agreed that stoppage of the haying and the cattle pasturing on the islands worsens the conditions for breeding of majority of species nesting on ground (waders, gulls and others). Despite this, the region of lower reaches of Sula River undoubtedly continues to remain exclusively important place for support to diversity of not numerous, rare and threatened species of birds in the different seasons of year.

Key words: *lower part of Sula River, Kremenchuh reservoir, Sula Bay, wetlands, rare and threatened species, rarities, ornithofauna.*

¹ Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України,

² Національний природний парк «Голосіївський»

Одержано редакцією 05.11.2014

Прийнято до публікації 07.12.2014